

Duizendblad

IVN Den Haag en omstreken

Nr. 10, januari 2024

Het Mevrouw De Vriesfonds

AUTEUR: ANDRÉ SMIT

Dit fonds is opgericht uit een legaat van mevrouw De Vries die zeer betrokken was bij groene verenigingen. Diverse natuurorganisaties hebben een legaat ontvangen en de Haagse Vogelbescherming heeft het gebruikt voor het plaatsen van een beeld van een reiger in Meer en Bos. Onze afdeling heeft hiervoor een fonds opgericht.

Ieder lid van IVN Den Haag kan een verzoek indienen voor een financiële bijdrage uit dit fonds voor een project dat past binnen de doelstelling van de IVN: Natuureducatie en Duurzaamheid. Er zijn een aantal voorwaarden:

- De indiener moet ten minste een jaar lid zijn en het project is in Den Haag of naaste omgeving.
- De bijdrage is eenmalig en bedraagt maximaal de helft van de projectkosten

Meer informatie staat in de regeling van het fonds en die is op verzoek verkrijgbaar.

Gerealiseerde projecten

Vorig jaar is een bijdrage uitgekeerd aan de vergroening van het schoolplein van het Segbroek College. Dit project is uitgevoerd door onder andere IVN vrijwilligers, en de burgemeester Jan van Zanen heeft dit project geopend in april 2023.

Foto: Anouk van Santen (Duurzaam Den Haag)

Een ander project was het plaatsen van naambordjes in het Heempark De Heimanshof in het Zuiderpark. Ook dit project werd uitgevoerd door IVN vrijwilligers.

Dus als je een leuk project hebt en hebt behoefte aan een financiële bijdrage, schroom dan niet om het bestuur te benaderen.

Duizendblad

IVN Den Haag en omstreken

IVN Natuureducatie

IVN Natuureducatie is een landelijke organisatie waarvan de leden zich inzetten voor activiteiten die erop gericht zijn een ieders inzicht met betrekking tot de Natuur en Milieu te verruimen.

Inlichtingen: Rob Meyer,
06 20 56 81 14, info@ivnden Haag.nl
Ledenadministratie: Roy van Hutten,
06 22 70 73 65, ledenadministratie@ivnden Haag.nl
Webmaster: Marjanne Dominicus,
06 34 47 70 44, webmaster@ivnden Haag.nl
Voorzitter: Chrit van Ewijk,
06 15 12 82 95, voorzitter@ivnden Haag.nl
Redactie Duizendblad: redactie@ivnden Haag.nl
Bankrekeningnummer IVN Den Haag: NL91 TRIO 0391 1745 68

Welkom nieuwe leden!

A. van Alteren, J. Bosman, A. Brouwer, E. Daleboudt,
E. Doornik, W. van Duijn, L. van Eijk, T. Engelenburg,
I. Heezen, M. van der Horst, K. de Jong, A. Kabel,
F. de Kleijn, J. Knoppert, M. van der Linden,
M. van Muijen, R. Ousen, J. de Putter, S. Schootman,
C. Smid, A. Touber, T. Veerman, D van der Velden,
A. Vervoorn en E. Vervoorn

Foto voorkant Latifa Vonk. Foto achterkant Marjanne Dominicus

Inhoud

- 2 Het mevrouw De Vriesfonds
- 3 Inhoud en colofon
- 4 IVN-weekend/Natuurkunst
- 5 De Ginkgo (deel 3)
- 6/7 Moedertje Groen
- 8/9 Publieksexcursies
- 10 Een liefhebber met schelpenkoorts
- 11 Cursus voor boswachters
- 12 Magisch UV-licht/Wandelen met mensen met dementie
- 13 Wesp
- 14 De Hyacinttuin
- 15 vervolg De Hyacinttuin

Colofon

Redactieadres:
redactie@ivnden Haag.nl
Redactie: Marjo Hess, Peter Venema, Viola Sütö en Wim Voortman
Eindredactie: Lisette van Pelt
Opmaak: Marjanne Dominicus
Drukker: Editoo B.V. Arnhem

Duizendblad is een uitgave van IVN Den Haag en omstreken. Het blad verschijnt 4 keer per jaar. Kopij voor het volgende nummer voor 8 maart 2024.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder uitdrukkelijke toestemming van de redactie.

IVN-weekend

Hoe leuk is dat! Dit jaar organiseren enkele leden van onze afdeling weer een IVN-weekend en gaan we met elkaar op pad.

Altijd inspirerend om in een andere omgeving de natuur te verkennen. We doen dat samen met een lokale gids die ter plekke de mooiste plekjes weet te vinden.

Vestingstad Groenlo 21, 22 en 23 juni

Voor nu verklappen we alvast de streek en de datum. We gaan op 21, 22 en 23 juni naar vestingstad Groenlo in het hart van de Achterhoek. Blok dit weekend alvast in je agenda.

Meer informatie volgt later in de nieuwsbrief en daar kun je dan ook lezen wat de kosten zijn en hoe je je kunt aanmelden.

Duizendblad is er voor leden en wordt gemaakt door leden. Wij vullen het graag met artikelen, verslagjes, anekdotes, illustraties en foto's van Haagse IVN'ers.

Heb je iets leuks te vertellen of te laten zien, stuur je bijdrage dan naar redactie@ivndenhaag.nl. Ook als je niet zo'n goede schrijver bent is je bijdrage welkom. In dat geval redigeert de redactie je tekst zonder de eigenheid eruit te halen.

Wij proberen alles te plaatsen mits het niet te lang is (maximaal 300 woorden, minimaal 40), en voor de deadline binnen is!

Deadline voor het volgende nummer: **8 maart 2024**.

Natuurlijke kunst

AUTEUR: PETER VENEMA

Elke IVN'er heeft wel eens zo'n moment....

Tijdens een lange wandeling kom je in een rommelig straatje een compleet overwoekerde fiets tegen. Klimop en brandnetels onttrekken hem bijna volledig aan het zicht. Of dat paar oude sportschoenen die dienst doen als tuinschoen en die je de herfst in de tuin hebt laten staan en waar nu een mos fanatiek op aan het groeien is. Soms zijn ze fascinerend of prachtig of vervreemdend en dan denk je, daar moet ik "wat mee doen", maar ja wat...

Tentoonstelling

Nou, in het Fries Museum komt er dus een tentoonstelling over dit soort van objecten gemaakt door niet menselijke kunstenaars. Allemaal inzenden (beginnen met een foto...) en wie weet. Het mag groot zijn, maximaal 2,5 bij 1,5 meter.

Dus loop je weer eens tegen zoiets aan – denk aan Leeuwarden en de kunstenaar Semâ Bekirović. <https://www.friesmuseum.nl/over-het-museum/nieuws/2023/fries-museum-zoekt-objecten>

Kunstenaar: mos, materiaal: schoenen. Onderdeel van Reading by Osmosis, gecreëerd door Semâ Bekirović.

De ginkgo, een boom met verhalen (3 en slot)

AUTEUR: WIM VOORTMAN

In de vorige aflevering stond het nodige over de stinkende zaden van de ginkgo. Maar in China is dat geen reden om ze niet te eten, al gaat daar een heel proces aan vooraf.

In de zaden zit namelijk een stofje dat huidirritatie kan geven. Daarom worden de zaden eerst veertien dagen begraven, waarna ze veilig verwerkt kunnen worden. Dan volgt het pellen: de zaadhuid moet eraf, zodat het kiemwit bloot komt. Dat geeft een paar dagen stinkhanden. De bolletjes kiemwit worden geroosterd en dan zijn ze eetbaar. Ze worden zelfs langs de straat verkocht als snack.

Ouderdom

Ginkgo's kunnen oud worden. Er zijn exemplaren bekend van 1000 jaar en naar verluidt zou het oudste exemplaar zelfs 3500 jaar zijn. Dat moet in China zijn, want 'pas' zo'n 1000 jaar geleden is de boom van China naar Japan gebracht. Die ouderdom heeft ertoe geleid dat de boom beschouwd wordt als een symbool van levenskracht en onverzettelijkheid. En van nog heel veel meer. Speldjes en hangertjes in de vorm van een ginkgoblade zijn mogelijk (mede) daarom erg populair. Struin het internet maar eens af met 'hanger ginkgoblade' als zoekterm en de esoterie vliegt je om de oren.

Verskillende bladvormen

Uit fossiele lagen zijn ginkgoachtige bomen met smalle en bredere bladvormen bekend. Mogelijk hadden de bomen

Foto: Wim Voortman

op een hoge breedtegraad bredere bladeren om toch voldoende licht te kunnen vangen. In de bladeren lopen de nerven in een waaierpatroon van de steel naar de bladrand. Daarom wordt de ginkgo wel een overgang tussen naald- en loofboom genoemd. Weer zo'n mooi verhaal dat niet klopt, want de huidige ginkgo staat aan het eind van de evolutielijn van deze groep. Er bestaan geen loofbomen als doorontwikkeling van de ginkgoachtigen, dus is er van een overgang ook geen sprake.

Tepels

Op de plaats waar de takken aan de stam zitten, maakt de boom dikwijls grove formaties, die wel wat op druipsteen lijken. Dat is geen ziekte, maar iets wat bij de ginkgo hoort.

Foto: Wim Voortman

Soms zitten die formaties ook aan de takken zelf en komen ze bij lagere takken zelfs wel op de grond. Daar kunnen ze ook wortelen en uiteindelijk nieuwe bomen vormen. In China en Japan worden deze vormingen chi chi ('tepels') genoemd. Men ziet daarin (met veel fantasie) de alles voedende moederborst, en dat is een van de redenen dat de ginkgo als heilig beschouwd wordt. Hij staat dan ook dikwijls bij tempels. De boom aanraken na een huwelijksceremonie zou een eerste stap zijn naar een gelukkig en welvarend huwelijk. Maar bekijk de 'tepels' maar eens goed: een vrouw met zulke borsten lijkt me niet te benijden.

Moedertje Groen: Leven in, om en met het water

AUTEUR: MARJO HESS

De vrouw die met haar blog en boeken als Moedertje Groen bekend staat, is Tessa Yanover. Ze rondde tegelijkertijd met mij in 2014 de IVN natuurgidsencursus af. Ze is nu 31 jaar en was dus echt ‘een jong bloempje’ zoals ze zelf zegt. Maar voor wat ze allemaal wil en doet, blijkt die leeftijd niet van belang.

Blog en natuurgidsenopleiding

Zo ongeveer tegelijk met de natuurgidsenopleiding begint ze met haar blog Moedertje Groen, als koosnaam voor alles wat groeit en bloeit, en heeft ze een rubriek op de lokale radio. Daarnaast is er al de column over natuur in de regio. Daarvoor werd haar belangstelling gewekt door de Natuurschool, die schoolreisjes voor kinderen in de natuur organiseert. Via die school raakte ze weer enthousiast voor de natuurgidsenopleiding van IVN die

ze toevallig voorbij zag komen.

“De relatie met de natuur was er al als kind.

Opgroeïend in Noordwijkerhout was ik al vaak op het strand, de kinderboerderij, het Amsterdamse bos, en kamperen in een gezin met aandacht voor natuur. Mijn moeder moest me vaak met mijn blauwe lippen uit de zee slepen”.

Wonen en leven

Op de vraag waar ze woont, blijkt wonen niet het goede woord ook al heeft ze wel een woning in Noordwijk. Ze leeft: alles wat de meeste mensen in huis doen, doet zij buiten, eten, slapen, douchen (ook in zee). Aan de rand van de duinen kweekt ze in haar moestuin haar eigen (eetbare) planten.

Water als werkveld

Tot voor kort denkt ze dat het steeds de zee is die haar roept, nu weet ze dat het water in alle vormen is, zee, rivieren, maakt niet uit als het maar water is. "Tenslotte komen we als mens uit water, vruchtwater, water dat zo ongeveer dezelfde samenstelling als de zee heeft", vult ze aan. Dat water is ook haar werkveld. Ze organiseert strandexcursies en gaat met volwassenen en kinderen korren: met een groot sleepnet van maximaal 1,5 meter trekken over de bodem. Zoals ooit de garnalenvissers dat deden. Ze is daarbij onderdeel van Ark Rewilding Nederland, een stichting die aanjager is van wilde natuur in Nederland. Deze initieert en neemt de rol aan van katalysator van projecten. Hier gaat het om een project waarbij de groepen 7 en 8 van scholen in de regio in de maanden mei en juni zeeles krijgen. "We gebruiken alle zintuigen, met het kijken begint het natuurlijk: waarom ziet het er zo uit, maar dan hoe voelt het, ruikt het? Zo komen verhalen los."

Boeken

Dat is ook haar benadering in de twee boeken die ze inmiddels heeft uitgebracht. Met wat autobiografische elementen erin gevlochten, is het eerste boek een ontdekkingsreis van wat je van huis naar bos en strand tegenkomt. Met de seizoenen mee, ook het buiten slapen. "Voor mijn tweede boek wilde ik door heel Nederland gaan varen, dat was een beetje te ambitieus. Het werd de Noordzeekust, en Zeeland en de Waddenzee, boven en onder water. De vragen die uit de zeelessen naar voren komen, krijgen er een antwoord. Ook zijn er brieven van kinderen aan de Noordzee in opgenomen".

Anders leren kijken

Het is haar manier van omgaan met de klimaatverandering: mensen leren anders te kijken. Niet met een opgeheven vinger maar mensen zo enthousiast maken dat ze hopelijk anders met de natuur omgaan. "Zou IVN ook niet zo met kleine videotjes op sociale media die verwondering meer kunnen aanraken?", oppert ze.

Plannen en ideeën genoeg

Zelf heeft ze in ieder geval nog plannen voor weer een boek; ideeën zijn er genoeg, maar wat het precies gaat worden, is nu nog niet duidelijk. En verder? Als ze eens kon landen op Schiermonnikoog waar ze al vaak komt? Er is daar al een biologische pluktuin, en een kwekerij met inheemse planten: hoe mooi zou het zijn als ze daar haar leven met de seizoenen kan voortzetten. Dat vindt niet alleen zij...

Website: www.moedertjegroen.nl. Hier zijn onder andere ook gegevens te vinden over haar boeken *Moedertje Groen – In verbinding met de natuur* (ISBN 9789493198166) en *Moedertje Groen – Leven aan de kust* (ISBN 9789493198333).

Publieksexcursies

De wandelingen duren 1,5 à 2 uur en zijn gratis.
Vragen over publieksexcursies: Rob Meyer,
info@ivnden Haag.nl of bel 06-2056 8114
Wandelingen op aanvraag: wandelingen@ivnden Haag.nl

Let op:

De meest actuele informatie is te vinden op de website en bij sommige publieksexcursies is aanmelden verplicht!

7-1-2024 10:00 Westduinpark

Nieuwjaarswandeling. Eind van de de Savornin Lohmanlaan, 2555 JJ Den Haag.

14-1-2024 14:00 Berkheide

Hoe het opnieuw laten verstuiven van het zand de oorspronkelijke duinvegetatie weer kan laten terugkeren? Hotel Duinoord Wassenaarseslag 26, 2242 PJ Wassenaar.

28-1-2024 14:00 Vlietland

Wintervogels. Parkeerterrein Kniplaan hoek Meeslouwerpolderpad, 2266 GL Leidschendam.

11-2-2024 10:00 Ockenburgh

Natuurbeleving en landschapsontwikkeling in het winterbos. De korte wandeling gaat deels door gebied waar honden niet zijn toegestaan. Fietsenstalling op de parkeerplaats van buitenplaats Ockenburgh. Monsterseweg 2, 2553 RL Den Haag.

Aanmelden voor deze excursie is verplicht via timcovanbrummelen@gmail.com

14-2-2024 10:00 Haagse Bos

Wandeling in een winters bos waar het voorjaar misschien ook al ontluikt. Bruggetje Bezuidenhoutseweg tegenover nummer 417, 2594 AJ Den Haag.

15-2-2024 14:00 Sorghvliet

Eetbare en geneeskrachtige natuur. Scheveningseweg 24, 2517KV Den Haag.

18-2-2024 10:00 Meer en Bos

Stinzenplanten, vroege voorjaarsbloeiers. Buiten voor de ingang van taverne meer en bos, Heliotrooplaan 5, 2555MK Den Haag.

21-2-2024 14:00 Park Rozenrust e.o.

Vroege bloeiers Park Rozenrust, Veursestraatweg 102A, 2264 Leidschendam. Bereikbaar met bus 45. Kinderen welkom.

25-2-2024 14:00 Scheveningen Haven Zeereep

We gaan bij het Zuidelijk Havenhoofd de maritieme flora en fauna van het getijdengebied verkennen bij heel laagwater. Stran dslag 126, 2586JK Den Haag. Startpunt is op de parkeerplaats aan het einde van Houtrustweg vlak bij de opgang naar de strandtent La Cantina.

2-3-2024 10:30 De Horsten

Er zijn vast al eerste voorjaarstekenen! Hoofdingang Horsten, Papeweg t.o. Papewegse Hof, 2245 AL Wassenaar. Toegang zonder auto gratis, parkeergeld betalen via een QR-code.

2-3-2024 13:00 Westduinpark

Wandeling door verschillende duinzones over niet verharde paden. De Savornin Lohmanlaan 523, 2566 AN Den Haag.

6-3-2024 15:00 Haagse Bos

Een vroege lentewandeling in het Haagse Bos, stinzenplanten en meer.
Ingang Haagse Bos, Boslaan 12/hoek Zuiderpad Den Haag.

10-3-2024 10:00 Ockenburgh

Het ontluikende voorjaar en de ontwikkeling van het landschap. De korte wandeling gaat deels door gebied waar honden niet zijn toegestaan. Fietsenstalling op de parkeerplaats buitenplaats Ockenburgh. Monsterseweg 2, 2553 RL Den Haag.

Aanmelden voor deze excursie is verplicht via timcovanbrummelen@gmail.com

10-3-2024 14:00 Zandmotor

Hoe werkt de zandmotor, waarom ligt hij precies hier en wat leeft er allemaal op. Strandslag 1, 2554 ZZ Den Haag. Startlocatie is bij de fietsenstalling aan het einde van strandslag 1 bij strandpaviljoen Otrobanda.

16-3-2024 10:00 Landgoed Oosterbeek

Lentekriebels in Oosterbeek. Ontdek de ontluikende lente in park Oosterbeek met Maurits, Linda en Latifa. Want de tjiptjaf is weer in het land, de eerste bloemen en bomen staan in bloei en de hommelmotvrouwen zijn wakker uit hun winterslaap. Een wandeling om vrolijk van te worden. Thérèse Schwartzestraat, t.o. Wassenaarseweg 387, 2596 CX Den Haag.

Aanmelden verplicht via ivn.natuurgidsen.denhaag@gmail.com

16-3-2024 10:30 Meijendel

Lente in de duinen. Informatiepunt bij de manege, naast het bezoekerscentrum, Meijendelseweg 40, 2243 GN Wassenaar.

17-3-2024 10:00 Westduinpark

Welke sporen heeft de winter achtergelaten in het duingebied. De Savornin lohmanlaan, hoek Laan van Poot, 2555 JJ Den Haag.

20-3-2024 14:00 Schakenbosch en wijk Duivenvoorde

Lente overal, doorstapwandeling. Wandeling voor goede lopers en grotere kinderen. Ingang GGZ Haagstreek, Veursestraatweg 185, 2264 EG Leidschendam.

24-3-2024 14:00 Park Vreugd en Rust

Wat zien we van de lente? Brug tegenover hotel Central Park, Oosteinde 14, 2271 EH Voorburg.

24-3-2024 10:30 Landgoed Te Werve

Wil je meer weten over stinzenplanten: ga met ons mee! Parkeerterrein Paviljoen Te Werve, Huys de Wervelaan 110, 2283 TM Rijswijk.

31-3-2024 09:00 De Banken 's-Gravenzande

Vogels. Het voorjaar is in aantocht. We gaan op zoek naar de eerste zomervogels. Neem een verrekijker mee.

Parkeerplaats einde van de Strandweg, Verlengde Strandweg 1B, 2552 JG 's-Gravenzande.

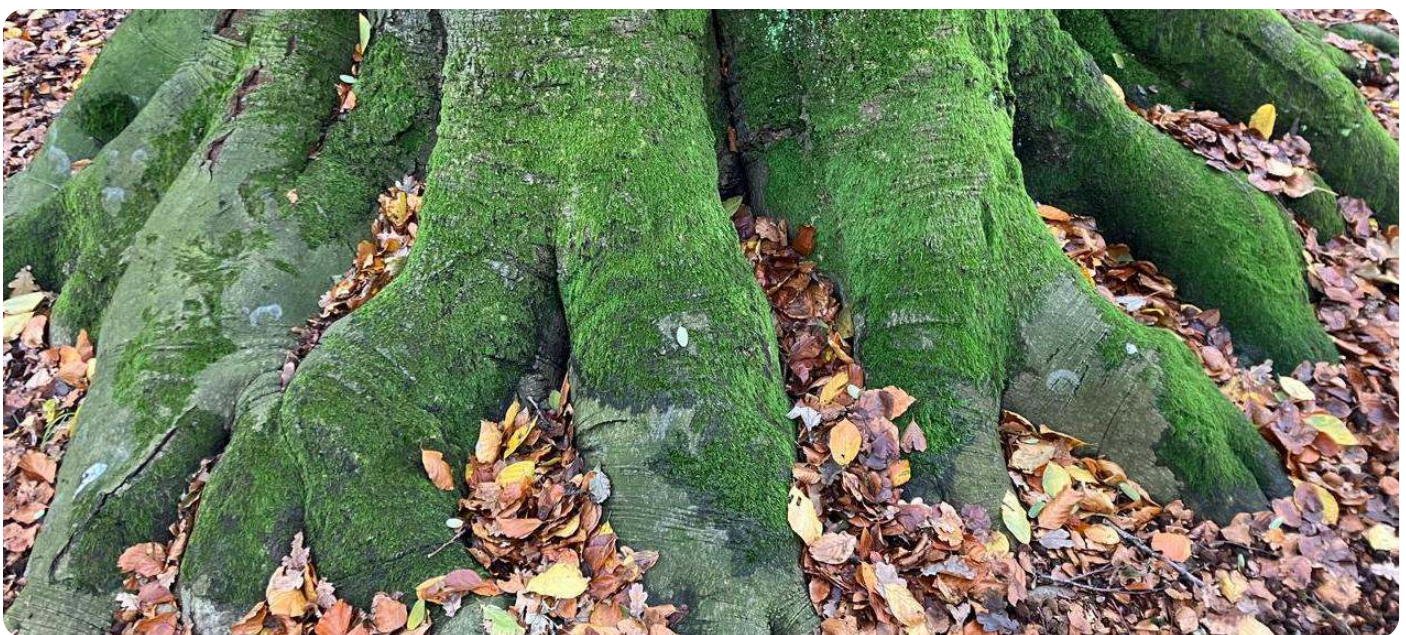

Foto: Lisette van Pelt

Een liefhebber met schelpenkoorts

AUTEUR: MARJO HESS

Zo zou ik Koos Dijksterhuis noemen nu ik zijn boek Noordkrompen, Zeeëngelen, en Koffieboontjes heb gelezen. Zijn vader bracht hem die koorts bij, geïnspireerd door de vele verblijven in hun vakantie-huisje op Schiermonnikoog.

Zijn boek gaat vooral over zeeschelpen die in Nederland te vinden zijn met af en toe ook verwijzingen naar land- en zoetwaterschelpen of buitenlandse. Schelpdieren zijn weekdieren die meestal bij de geboorte een minischelpje meekrijgen dat ze in hun leven verder uitbouwen. Sommigen bouwen twee schelpen, zoals kokkels en

mossels. Uit kliertjes komt een soort kalkspecie waarmee een weekdier laagje voor laagje zijn schelp opbouwt.

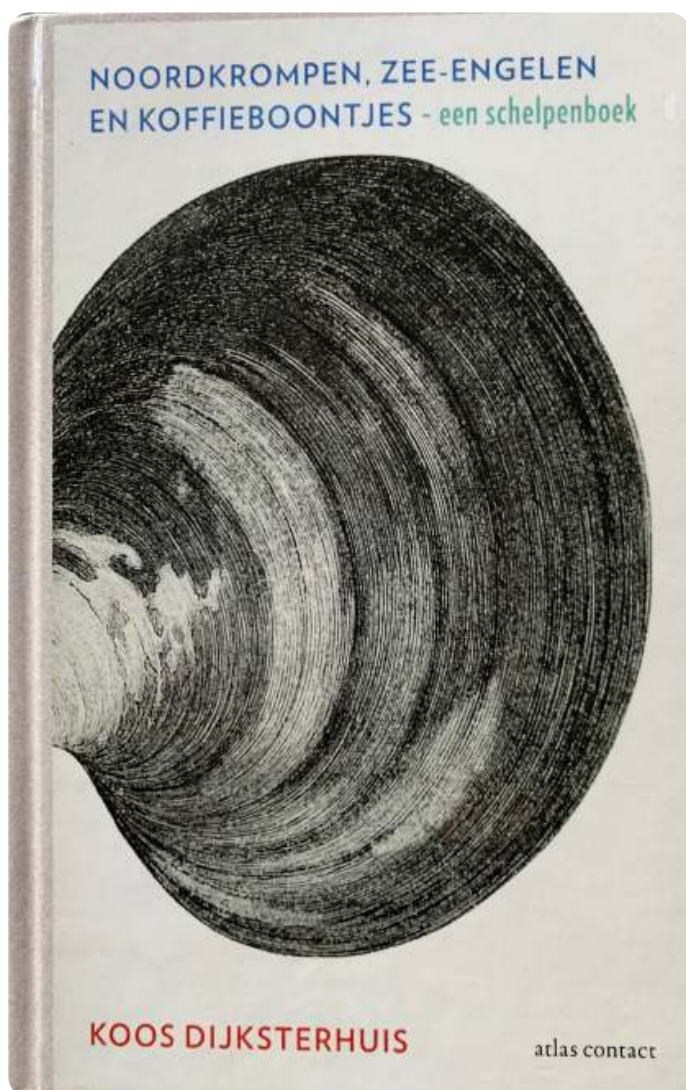
Er komen honderdduizend weekdieren voor die een eigen plek in het dierenrijk innemen. De auteur beschrijft ook hoe die stam weer uit verschillende klassen bestaat, zoals bijvoorbeeld kopotigen en buikpotigen. Zelf was en is Dijksterhuis nog steeds gefascineerd door de noordkromp. Het vakantie-huisje is nog steeds familiebezit, dus is hij nog regelmatig op Schiermonnikoog te vinden. Daar komt die noordkromp ook als noordelijke soort voor. Zoals Dijksterhuis beschrijft is de fascinatie de vorm, hoe die in de hand ligt, en zijn zeldzaamheid maar ook weer niet zo dat je hem niet kunt vinden. We zullen het zelf moeten gaan ervaren.

Uiteraard komen ook de andere schelpen uit de titel van het boek terug. Een koffieboontje heeft inderdaad wel iets weg van die andere koffieboon, zij het dat de schelp koffieboontje lichtroze is. Kieskeurig zijn ze, als misschien ook de koffiegenieter: voor hun bestaan hebben ze zakpijpen nodig, die ze eten en waarin ze eitjes leggen. De zakpijpen zijn vooral te vinden op stenen en scheepswrakken of gezonken afval.

Blijkens de foto in het boek is de zeeëngel van een bijzondere schoonheid: piepklein, voorzien van een soort vleugelachtige uitsteeksels en roze en blauwe tinten die samen inderdaad wel engelachtig overkomen. Helaas met zuurder zeewater leggen ze als een van de eersten het loodje.

Het is een breed informatief boek met dus ook aandacht voor klimaatverandering, maar ook voor hoe de samenleving en samenwerking met anderen in het dierenrijk plaatsvindt. De index achterin met de verschillende soorten maakt dat je snel je eigen interesse kunt volgen. En wie loopt er nu niet langs het strand met ook de blik op schelpen? Je kunt dus zomaar nog veel meer te weten komen door het lezen van dit boek.

*Koos Dijksterhuis: Noordkrompen, zeeëngelen en koffieboontjes, Atlas Contact 2022
ISBN 978-90-450-4123-0*

Cursus voor boswachters

AUTEUR: ANNEMARIE VAN DER REST

In maart 2023 vroeg de teamleider van de boswachters van de gemeente Den Haag aan IVN of we voor hen een verkorte opleiding tot natuurgids wilden organiseren, met de nadruk op het ontwikkelen van excursievaardigheden.

Natuureducatie

Op dat moment kwam dat helemaal niet uit, we waren nog druk bezig om onze eigen gidsenopleiding af te ronden, maar omdat dit een interessante vraag was, hebben we toch een cursus voor hen opgezet: de “Cursus excursieleider boswachters”.

De boswachters van de gemeente Den Haag zijn verantwoordelijk voor de handhaving in zo'n dertig parken en natuurgebieden in Den Haag. Hierbij moet je denken aan de parken Clingendael en Oosterbeek, maar ook het Westduinpark en de Scheveningse bosjes. In deze parken spreken ze bezoekers aan die zich niet aan de regels houden en soms moeten ze een boete uitspreken. Maar de boswachters willen méér, ze willen ook aan de bezoekers uitleggen hoe bijzonder de natuur is en dat we daar alleen maar van kunnen blijven genieten als we er zuinig op zijn en er goed mee omgaan.

En hier is er natuurlijk een interessante overeenkomst met onze eigen IVN geschiedenis. Ook onze duinwachters hebben halverwege de vorige eeuw vastgesteld dat bezoekers zich beter aan de regels houden als ze beseffen hoe uniek het natuurgebied is en zijn toen begonnen met natuureducatie.

Het opzetten van een korte opleiding voor de boswachters was een leuke uitdaging. Een aantal boswachters heeft veel kennis en is zeer ervaren, anderen zijn pas kort in dienst en hebben nog niet zolang geleden hun opleiding tot Bijzonder Opsporingsambtenaar (BOA) afgerond. Met name bij deze laatste groep is kennis over de natuur niet vanzelfsprekend, en is het dus zaak om hen zoveel bagage mee te geven dat ze zelf een leuke excursie kunnen opzetten.

In een serie van zes lessen met als afsluiting een eindexcursie zijn we aan de slag gegaan. Behalve de eerste les vonden alle lessen buiten plaats, in verschillende natuurgebieden. Hierbij hebben we aandacht besteed aan een aantal onderwerpen, zoals: hoe vertel je een boeiend verhaal, hoe houd je de aandacht vast, hoe zet je een excursie uit, etc. En natuurlijk moesten ze allemaal ook een vijf-minutenpraatje houden.

De afsluitende excursie vond plaats op woensdag 26 oktober, in de stromende regen. Chrit van Ewijk en John van Wensveen waren de IVN geëerde. Daarna deelden Henk Muller en Annemarie van der Rest de certificaten uit en mochten de geslaagden met het certificaat op de foto!

Foto: Annemarie van der Rest

Magisch UV-licht

AUTEUR: PETER VENEMA

Zo heet de korte rondleiding die de Leidse Hortus in de periode vlak voor Kerst organiseerde. Tijdens een wandeling worden verschillende planten, bloemen en korstmossen beschenen met uv-licht.

Vaak weten we wel dat wij mensen uv-licht niet kunnen zien en vele dieren wel. Bijvoorbeeld van insecten is bekend dat zij uv-licht kunnen onderscheiden en dat veel planten daar met hun bloemen op inspelen. Voor ons is een bloem egaal van kleur, maar voor het insect lijkt het wel een dartbord, met in het midden, in de roos, de nectar.

Blauwe, grijze, of rode verkleuring

Beschenen met uv-licht verschieten sommige delen van planten van kleur. Wat eerst groen was wordt nu blauw, grijs of rood. De bekende begonia wordt bijvoorbeeld echt knalrood onder uv-licht. Dat komt door de grote hoeveelheid bladgroen die in de bladeren aanwezig is. Van een vleesetende bekerplant licht de rand van de beker (de val) ook op onder uv-licht. Deze wordt blauw. Het lijkt erop dat de plant - naast met geuren en nectar - ook met licht werkt. Dat randje van de beker lijkt wel een landingsbaan, de ideale plek om te landen als insect en op

Foto: Peter Venema

zoek te gaan naar eten. Uit onderzoek is gebleken dat het ook echt zo werkt; wordt namelijk de oplichtende rand afgedekt, dan vangt de plant aanmerkelijk minder insecten.

Dus als de kans zich voordoet om met zo'n rondleiding mee te gaan, of je hebt zelf een uv-lamp, gebruik deze eens bij planten en laat je verrassen.

Wandelen met mensen met dementie

AUTEUR: HENK MULLER

Sinds een klein jaar wandel ik om de 14 dagen anderhalf uur met mensen die dementie hebben en die verblijven in een huis van Florence aan de Hofzichtlaan.

Deze mensen zitten in de dagopvang. We wandelen vaak richting Marlot/Reigersbergen of naar de volkstuinten in de omgeving. Daar vertel ik iets over de geschiedenis en wat er te zien en te vinden is. Er is altijd wat nieuws te vertellen, je valt dus niet veel in herhalingen.

Bij het wandelen komen er ook verhalen van de mensen los zoals een mevrouw die het Pieterpad had gelopen en nu het Marskramerpad loopt.

Ook verhalen over planten en het eten ervan, een mijnheer vraagt altijd als ik iets over een plant vertel "wat kun je ermee? Kun je hem eten, is het een medicijn?" Meestal zeg ik dan dat je dat maar niet moet doen. Een mijnheer riep tot halverwege de zomer "wat is het toch mooi, de natuur ontwaakt". Er zijn mensen die het interessant vinden en er zijn er die gewoon alleen voor het lopen zijn en vooral stug doorlopen.

Vaak krijg ik de opmerking dat ze de wandelingen erg op prijs stellen en er van genieten.

Triest is het om te zien dat er regelmatig mensen door hun ziekte niet meer mee kunnen lopen, ze kunnen dat niet meer of worden definitief opgenomen in het huis.

Mocht je dit leuk vinden en wil je een keer met mij meelopen: Florence kan altijd vrijwilligers gebruiken. Misschien bij een van de andere vestigingen van Florence. Bel even naar Henk Muller 06-21881335.

Wesp

AUTEUR: LISETTE VAN PELT

Wespen zijn gewoon leuk. Niet die vervelende klieren die alsmaar komen storen als je lekker buiten zit met je drankje of je eten. Die andere 100.000 soorten. Die zitten niet allemaal in Nederland: wij hebben er ongeveer 400.

Vele soorten

Al die verschillende soorten hebben superieure eigenschappen, uiteraard met precisie gericht op de meest geschikte voedselbron voor hun nageslacht. De wespentaille is er voor de wendbaarheid: een steek is vliegenvlug toegebracht omdat wespen zich makkelijk in een flits kunnen dubbelvouwen en daarbij nog evenveel kracht hebben in het hele lijfje. Sterk zijn ze sowieso: wie een bijenwolf ziet vliegen met een honingbij tussen de pootjes ziet daar al bewijs van. Het kan nog sterker: de Grote Rupsendoder is nog steeds een heel stuk kleiner dan de enorme rupsen die zij naar haar nest sleept. De wesp 'Languedocian SpheX' prikt een grote zwangere sabelsprinkhaan (zwanger is een vereiste) aan, en om te zorgen dat de spartelende sprinkhaanpoten haar niet raken sleept ze haar slachtoffer aan een van de voelsprietten achter haar aan - zie de illustratie die J. Henri Fabre maakte bij deze observatie.

Geur en zicht

Er zijn spinnendoders die zich keer op keer tegen spinnenwebben werpen om de spin uit haar schuilplaats te lokken, sluipwespen die hun prooi kunnen ruiken ook al zit die diep in de grond of onder de bast van een boom. Hun lange legboor gaat er moeiteloos doorheen en prikt de prooi precies op de goede plek aan om haar eieren erin af te zetten.

Graafwespen brengen hun vangst levend naar hun van tevoren gegraven nest, leggen er hun ei op en maken het holletje keurig dicht, soms aangestampt met een steentje. Altijd weten ze het nest feilloos terug te vinden op geur en zicht.

Kiekeboe

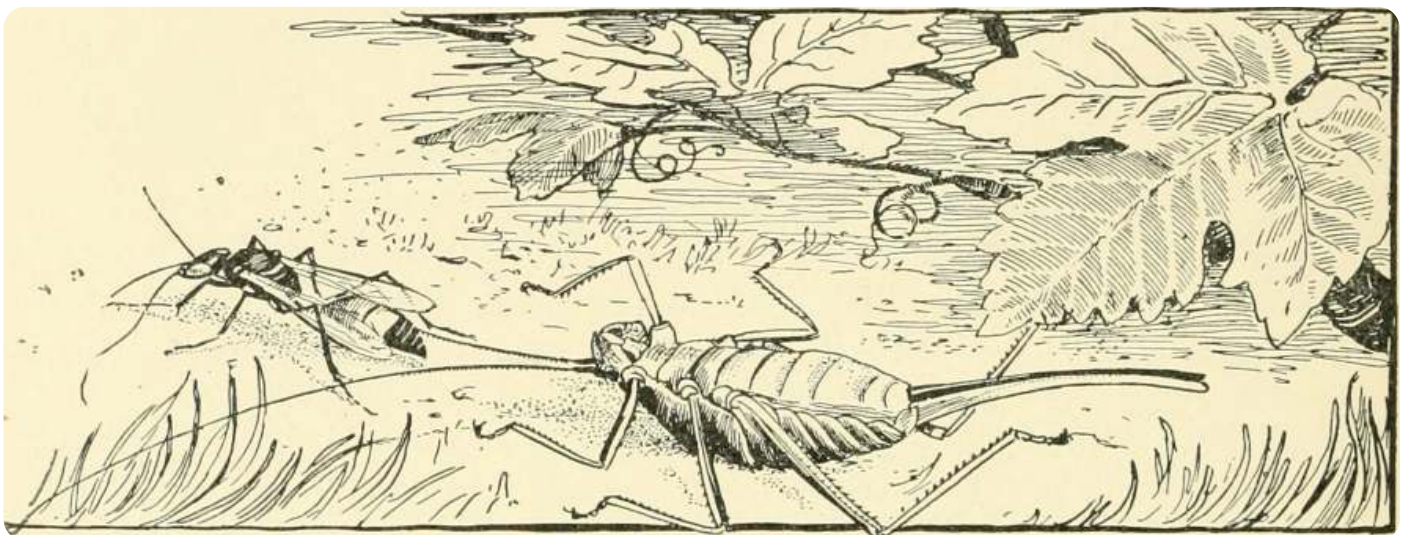
Spectaculair is de Pompilidsoort die een vele malen grotere en gevaarlijke tarantula uit haar hol weet te krijgen. Deze tarantulasoort maakt een nest van blaadjes met een voor- en een achteringang, om zo de kans op een argeloos nieuwsgierig hapje te verdubbelen. De wesp dartelt eindeloos heen en weer tussen de beide ingangen, kiekeboe roepend. De getergde spin rent van de ene naar de andere kant en komt uiteindelijk voorzichtig een klein stukje het nest uit... de wesp slaat onmiddellijk toe. De wesp kan de enorme tarantula niet verslepen maar dat hoeft ook niet, want het ei is gelegd en zal zich ontwikkelen tot een vleesetende larve die zich van binnenuit dik eet terwijl de spin gewoon doorgaat met het dagelijks leven.

Gevechten op leven en dood

De spinnendoders in ons land zijn wat minder ambitieus maar toch moeten zij altijd uitkijken voor de giftige kaken van de spin. De gevechten zijn altijd spectaculair, en de wesp wint niet altijd. Maar meestal wel. Als observator moet je een enorm geduld en uithoudingsvermogen hebben om zoets vast te kunnen leggen, het kan uren tot dagen duren, en dan nog moet je niet net op het verkeerde moment een andere kant op kijken. Zelf zou ik het niet kunnen maar soms gebeurt het zomaar onder je neus. En verder is het natuurlijk erg leuk om erover te lezen.

Bronnen

The Insect World of J. Henri Fabre, Beacon Press 1991
Serian Summer, Endless Forms, Harpers Collins Publishers 2022.

Afbeelding uit: The Insect World of J. Henri Fabre

De Hyacinttuin

AUTEUR EN FOTO'S: VIOLA SÚTO

“EEN STUKJE BOS, TER GROOTTE VAN EEN KRANT”(uit J. C. Bloems gedicht ‘Domweg gelukkig in de Dapperstraat’)

Er is nog te winnen, maar Den Haag heeft redelijk veel groen. Op diverse plaatsen zijn dat onverwachte kleine plukjes groen waar je gemakkelijk aan voorbij loopt, soms zonder te weten dát er een openbaar toegankelijk ‘stukje bos ter grootte van een krant’ is. In deze onregelmatige rubriek worden enkele van deze ‘geheime groenen’ in de spotlights gezet. Dit keer geen bosje, maar een tuin: de Hyacinttuin, gelegen aan de Anemoonstraat.

In de Haagse Bloemenbuurt bevindt zich een enigszins verborgen tuin, de Hyacint, een tuin die onderhouden wordt door vrijwilligers van Wijkberaad Bloemenbuurt. Het is de moeite waard eens binnen te lopen bij deze tuin. Er bevinden zich verschillende monumentale bomen, mooi aangelegde paden rond tal van perken, en een kleine jeu de boulesbaan. De tuin is te bereiken via de Goudsbloemlaan. U loopt onder het poortje door richting Anemoonstraat, voorbij de viswinkel en supermarkt, en daar, helemaal links achterin, bevindt zich weer een poortje. Als u geluk hebt, staat de deur open en wandelt u zo binnen in de onverwachte rust van De Hyacinttuin.

De tuin wordt aan drie kanten begrensd door de achterkant van huizen en aan één kant door een schoolgebouw dat in 1923 is ontworpen door D.C. van der Zwart, de

toenmalige Haagse gemeentearchitect. Het schoolgebouw aan de Anemoonstraat is gebouwd in de kenmerkende stijl van de Nieuwe Haagse School, erg en vogue in die tijd. Het voormalige schoolplein is omgevormd tot De Hyacinttuin.

Tamme kastanje en jeneverbes

Aan de achterkant van het oude schoolgebouw bevindt zich een terras in dezelfde bouwstijl, met daarop een markante tamme kastanje (*castanea sativa*). De grote lancetvormige, glanzend groene bladeren zijn heel herkenbaar, net als de kastanjes in hun stekelige bolsters die in de late zomer en de herfst aan en onder de boom te vinden zijn. Deze kastanjes zijn eetbaar. Op kerstmarkten worden tamme kastanjes vaak vanuit een kraampje gekookt of gepoft te koop aangeboden, soms met een lik boter. Er zijn minder gezonde snacks: tamme kastanjes bevatten weinig vet, redelijk veel vezels, belangrijke vitamines als C, B1 en B6 en kalium, natrium en foliumzuur. Behalve de tamme kastanje, is er een fraai uitgegroeide jeneverbes (*juniperus communis*) die aan de andere kant van het terras op wacht lijkt te staan. Mocht de boom bes dragen: 10 à 15 gekneusde jeneverbessen geven zuurkool of een stoofschotel een smakelijke oppepper.

Bijzondere binnentuin

Via een paar treden kan men van het terras afdalen, een pleintje oversteken en verder de tuin inlopen. Door geplaveide paadjes is de tuin ingedeeld in vele perken, deels afgescheiden door lage bakstenen muurtjes. Hierin bevindt zich een keur aan bloeiende planten, kruiden, struiken, varens en boompjes. Te zien zijn onder meer vlinderstruiken, hortensia's, stokrozen, koninginnekruid en rozemarijn. Potten en bakken met groeiers en bloeiers zoals courgette- en pompoenplanten completeren de fijne beleving. Houten bankjes die her en der goed geplaatst zijn, maken het mogelijk in alle rust de omgeving op te nemen.

De tuin verrast niet zozeer door een bijzonder assortiment van groen en bloem, maar wel door de smaakvolle indeling met onverwachte hoekjes en doorkijkjes. De liefdevolle zorg die door vrijwilligers besteed wordt aan deze bijzondere binnentuin is duidelijk zichtbaar. Het binnenlopen om hiervan te genieten kan echter maar beperkt: vaak op dinsdagmorgen tussen 10-12 uur, als de vrijwilligers met het tuinonderhoud bezig zijn, of op enkele open dagen. Informatie hierover is te vinden op <https://dehyacint.nl/>

Duizendblad is er voor leden en wordt gemaakt door leden. Wij vullen het graag met artikelen, verslagjes, anekdotes, illustraties en foto's van Haagse IVN'ers.

Heb je iets leuks te vertellen of te laten zien, stuur je bijdrage dan naar redactie@ivndenhaag.nl. Ook als je niet zo'n goede schrijver bent is je bijdrage welkom. In dat geval redigeert de redactie je tekst zonder de eigenheid eruit te halen. Wij proberen alles te plaatsen mits het niet te lang is (maximaal 300 woorden, minimaal 40), en voor de deadline binnen is!

Deadline voor het volgende nummer: 8 maart 2024.

